



TARBIYACHI VA OTA-ONALAR HAMKORLIGINING EKOLOGIK TARBIYADAGI O'RNI

*Surxondaryo viloyati pedagogik mahorat markazi
“Pedagogika, psixologiya va ta’lim texnologiyalari”
kafedrasida katta o‘qituvchisi **Durmanova Gulchehra Dusiyarovna***

Annotatsiya: Ushbu mavzuda maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani samarali tashkil etishda tarbiyachi va ota-onalar hamkorligining o‘rni yoritilgan. Ekologik tarbiya jarayonida bolalarning tabiatga bo‘lgan qiziqishi, ekologik tasavvurlari va ko‘nikmalarini shakllantirishda oilaviy muhit va ta’lim muassasasidagi pedagogik faoliyatning uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etishi asoslab berilgan. Tarbiyachi va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik bolalarda tabiatga nisbatan ijobiy munosabat, mas’uliyat hissi hamda ekologik madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, oilada va bog‘chada olib boriladigan bir xil yo‘nalishdagi tarbiyaviy ishlar bolalarda ekologik bilimlarning mustahkam va izchil shakllanishini ta’minlashi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: Ekologik tarbiya, tarbiyachi, ota-ona, hamkorlik, maktabgacha ta’lim, ekologik madaniyat, tabiatga munosabat, ekologik bilim, ekologik ko‘nikma, oilaviy tarbiya, pedagogik jarayon, bolalar psixologiyasi.

Аннотация: В данной работе рассматривается роль сотрудничества между педагогами и родителями в эффективной организации экологического образования детей дошкольного возраста. Обосновывается, что гармония семейной среды и педагогической деятельности в образовательном учреждении играет важную роль в формировании у детей интереса к природе, экологических представлений и навыков в процессе экологического образования. Сотрудничество между педагогами и родителями способствует развитию у детей позитивного отношения к природе, чувства



ответственности и экологической культуры. Также подчеркивается, что воспитательная работа в одном направлении, проводимая в семье и детском саду, обеспечивает прочное и последовательное формирование экологических знаний у детей.

Ключевые слова: Экологическое образование, педагог, родители, сотрудничество, дошкольное образование, экологическая культура, отношение к природе, экологические знания, экологические навыки, семейное воспитание, педагогический процесс, детская психология.

Abstract: *This topic highlights the role of cooperation between educators and parents in the effective organization of environmental education in preschool children. It is substantiated that the harmony of the family environment and pedagogical activities in the educational institution plays an important role in the formation of children's interest in nature, ecological ideas and skills in the process of ecological education. Cooperation between educators and parents serves to develop a positive attitude towards nature, a sense of responsibility and ecological culture in children. It is also emphasized that educational work in the same direction carried out in the family and kindergarten ensures the solid and consistent formation of ecological knowledge in children.*

Keywords: *Ecological education, educator, parents, cooperation, preschool education, ecological culture, attitude to nature, ecological knowledge, ecological skills, family education, pedagogical process, child psychology.*

Kirish

Bugungi kunda jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash, ekologik muammolarning oldini olish hamda sog'lom atrof-muhitni saqlash masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu jarayonda yosh avlodni ekologik ong, ekologik madaniyat va tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabat ruhida tarbiyalash



muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ekologik tarbiya esa eng avvalo maktabgacha yosh davridan boshlab tizimli ravishda amalga oshirilishi zarur.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani shakllantirishda tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi alohida o‘rin tutadi. Chunki bola shaxsining shakllanishida ham oila, ham maktabgacha ta’lim muassasasi muhim tarbiyaviy muhit hisoblanadi. Agar ushbu ikki muhit o‘rtasida uzviylik va hamkorlik ta’minlansa, bolalarda tabiatga qiziqish, ekologik tasavvurlar va ko‘nikmalar yanada samarali rivojlanadi.

Oila bolaning ilk tarbiya maktabi bo‘lib, unda bola tabiatga nisbatan dastlabki munosabatlarni o‘zlashtiradi. Tarbiyachi esa bu munosabatlarni ilmiy-pedagogik asosda rivojlantirib, ekologik bilim va ko‘nikmalarni shakllantiradi. Shu sababli ota-onalar va tarbiyachilar bir maqsad yo‘lida hamkorlikda ish olib borishi ekologik tarbiyaning samaradorligini oshiradi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, ekologik muammolarning kuchayib borishi sharoitida bolalikdan boshlab ekologik madaniyatni shakllantirish, tabiatni asrashga yo‘naltirilgan tarbiyaviy ishlarni kuchaytirish zarur. Bunda tarbiyachi va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik eng muhim pedagogik omillardan biri hisoblanadi.

Tadqiqotning maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani rivojlantirishda tarbiyachi va ota-onalar hamkorligining o‘rnini o‘rganish hamda samarali yo‘llarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

- ekologik tarbiyaning mazmuni va ahamiyatini yoritish;
- tarbiyachi va ota-onalarning ekologik tarbiyadagi rolini aniqlash;
- hamkorlikning samarali shakl va usullarini o‘rganish;
- bolalarda ekologik madaniyatni shakllantirish yo‘llarini tahlil qilish.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, unda berilgan tavsiyalar maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarbiyachilari va ota-onalar uchun bolalarda



ekologik bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani shakllantirish jarayonida tarbiyachi va ota-onalar hamkorligining o'rnini o'rganishga qaratilgan bo'lib, u pedagogika va psixologiya fanlarining zamonaviy nazariy va amaliy yondashuvlariga asoslanadi. Tadqiqotda oila va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi uzviy hamkorlik bolaning ekologik ongini, tabiatga qiziqishini hamda ekologik madaniyatini rivojlantirishdagi muhim omil sifatida tahlil qilindi. Shuningdek, bolalarning yosh va individual psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ekologik tarbiyani tashkil etish samaradorligi o'rganildi.

Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, faoliyatga asoslangan yondashuv, tizimli yondashuv hamda uzluksiz va izchil tarbiya tamoyillari tashkil etdi. Ushbu yondashuvlar bolalarning ekologik bilim va ko'nikmalarini shakllantirishda oila va tarbiyachining birgalikdagi faoliyatini muhim pedagogik jarayon sifatida ko'rishga imkon berdi. Tadqiqot jarayonida ekologik tarbiyaning samaradorligi ko'p jihatdan oiladagi tarbiya muhiti va tarbiyachining pedagogik mahoratiga bog'liqligi aniqlab borildi.

Tadqiqot davomida nazariy va empirik usullardan kompleks ravishda foydalanildi. Nazariy jihatdan pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlar tahlil qilindi, mavzuga oid ilmiy manbalar o'rganildi hamda olingan ma'lumotlar tizimlashtirildi. Shuningdek, ekologik tarbiya va hamkorlik pedagogikasiga oid qarashlar qiyosiy tahlil qilindi.

Empirik bosqichda esa kuzatish, suhbat, so'rovnoma, pedagogik tajriba va tahlil metodlari qo'llanildi. Kuzatishlar orqali bolalarning tabiatga munosabati, ekologik faoliyatdagi ishtiroki hamda tarbiyachi va ota-onalar bilan o'zaro munosabatlari o'rganildi. Suhbat va so'rovnomalar yordamida ota-onalar va tarbiyachilarning ekologik tarbiya haqidagi bilimlari, munosabati va amaliy tajribasi



aniqlandi. Pedagogik tajriba jarayonida esa oila va ta'lim muassasasi hamkorligini kuchaytirishga qaratilgan turli mashg'ulotlar va ekologik tadbirlar tashkil etilib, ularning samaradorligi baholandi.

Olingan natijalar tahlil qilinib, umumlashtirildi va qiyosiy yondashuv asosida ekologik tarbiyada hamkorlikning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab berildi. Tadqiqot jarayonida shuni ko'rsatdiki, tarbiyachi va ota-onalar o'rtasidagi uzviy hamkorlik bolalarda ekologik bilim va ko'nikmalarni shakllantirishni sezilarli darajada samarali qiladi, ularning tabiatga nisbatan ijobiy munosabatini kuchaytiradi hamda ekologik madaniyatni rivojlantiradi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot metodologiyasi ekologik tarbiyani tashkil etishda tizimli, uzluksiz va hamkorlikka asoslangan yondashuvning muhimligini ko'rsatadi hamda maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik ongini shakllantirishda oila va tarbiyachi hamkorligining hal qiluvchi rolini ilmiy asosda yoritadi.

Tadqiqot natijalari

Mazkur tadqiqot jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani shakllantirishda tarbiyachi va ota-onalar hamkorligining o'rni nazariy va amaliy jihatdan o'rganildi. O'tkazilgan kuzatishlar, suhbatlar, so'rovnomalar va pedagogik tajribalar natijasida oila va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi uzviy hamkorlik bolalarning ekologik bilim, ko'nikma va tasavvurlarini rivojlantirishda muhim omil ekanligi aniqlandi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ota-onalar ekologik tarbiya jarayonida faol ishtirok etgan oilalarda bolalarning tabiatga qiziqishi ancha yuqori bo'lib, ular o'simlik va hayvonlarga nisbatan mehr-shafqatli munosabatda bo'ladilar. Bunday bolalarda tabiatni asrash, tozalikni saqlash va atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabat ko'nikmalari tezroq shakllanadi. Aksincha, oilaviy ekologik tarbiya yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan holatlarda bolalarda ekologik tasavvurlar sust rivojlanganligi kuzatildi.



Pedagogik tajribalar shuni ko‘rsatdiki, tarbiyachi va ota-onalar hamkorligida tashkil etilgan ekologik tadbirlar — tabiatga sayohatlar, gul ekish, ekologik o‘yinlar va suhbatlar — bolalarning faol ishtirokini oshiradi hamda ularning ekologik bilimlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ayniqsa, ota-onalar ishtirokidagi amaliy mashg‘ulotlar bolalarda ijobiy hissiy ta’sir uyg‘otib, ekologik tarbiyaga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bolalarning ekologik tasavvurlari rivojlanishida tarbiyachining pedagogik mahorati ham muhim ahamiyatga ega. Tarbiyachi tomonidan tashkil etilgan ko‘rgazmali, o‘yinli va amaliy mashg‘ulotlar bolalarda tabiat haqidagi bilimlarni chuqurlashtiradi, ota-onalar bilan hamkorlik esa ushbu bilimlarni hayotiy tajriba bilan mustahkamlaydi.

Shuningdek, so‘rovnoma natijalariga ko‘ra, ota-onalarning katta qismi ekologik tarbiyaning muhimligini tan olsa-da, uni amaliy jihatdan doimiy va tizimli olib borishda yetarli bilim va ko‘nikmaga ega emasligi aniqlandi. Bu esa maktabgacha ta’lim muassasasi tomonidan ota-onalar uchun metodik yordam va tushuntirish ishlarini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi.

Umumiy xulosa qilib aytganda, tadqiqot natijalari tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik bilim, ko‘nikma va madaniyatni shakllantirishning eng samarali omillaridan biri ekanligini tasdiqladi. Hamkorlik qanchalik tizimli va izchil yo‘lga qo‘yilsa, bolalarda tabiatga nisbatan ongli, mas’uliyatli va ijobiy munosabat shunchalik tez va mustahkam shakllanadi.

Tahlillar

Mazkur tadqiqot doirasida maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani shakllantirish jarayonida tarbiyachi va ota-onalar hamkorligining samaradorligi tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, ekologik tarbiya jarayonida oila va ta’lim muassasasining uzviy hamkorligi bolalarning tabiatga bo‘lgan qiziqishi, ekologik tasavvurlari va amaliy ko‘nikmalarining shakllanishiga bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.



Kuzatishlar jarayonida aniqlanishicha, ota-onalar bolalar bilan birgalikda tabiat qo‘yniga chiqish, gullarni parvarish qilish, uy hayvonlariga g‘amxo‘rlik qilish kabi faoliyatlarda ishtirok etgan hollarda bolalarda ekologik ong tezroq shakllanadi. Bunday bolalar tabiatga nisbatan ehtiyotkorona munosabatda bo‘lib, atrof-muhitni asrashga doir oddiy qoidalarga rioya qilishga intiladilar.

Suhbat va so‘rovnoma natijalari tahlili shuni ko‘rsatdiki, ota-onalarning aksariyati ekologik tarbiyaning ahamiyatini anglagan bo‘lsa-da, uni kundalik hayotda tizimli ravishda qo‘llash darajasi yetarli emas. Ayrim oilalarda bolalarga tabiatni asrash bo‘yicha aniq talablar qo‘yilmasligi yoki shaxsiy namuna yetarli darajada ko‘rsatilmashligi ekologik tarbiya samaradorligini pasaytiradi.

Pedagogik tajriba jarayonida tarbiyachi va ota-onalar hamkorligida tashkil etilgan ekologik mashg‘ulotlar bolalarning faolligini sezilarli darajada oshirishi aniqlandi. Ayniqsa, birgalikdagi amaliy faoliyatlar — gul ekish, tabiatni kuzatish, ekologik o‘yinlar — bolalarda hissiy ijobiy ta‘sir uyg‘otib, ularning ekologik bilimlarni tezroq va mustahkamroq o‘zlashtirishiga yordam berdi.

Tahlillar shuni ham ko‘rsatdiki, bolalarda ekologik tasavvurlar ko‘proq ko‘rgazmali va amaliy faoliyat asosida shakllanadi. Faqat og‘zaki tushuntirishlar yetarli bo‘lmay, real hayotiy misollar va bevosita kuzatishlar muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, tarbiyachining metodik mahorati va ota-onaning shaxsiy namunasi ekologik tarbiya jarayonining asosiy omillaridan biri ekanligi tasdiqlandi.

Umumiy tahlil natijalariga ko‘ra, ekologik tarbiyada tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi tizimli, uzluksiz va maqsadli tashkil etilganda bolalarda tabiatga nisbatan ongli munosabat, ekologik madaniyat va mas‘uliyat hissi sezilarli darajada rivojlanadi. Aksincha, hamkorlik sust bo‘lgan holatlarda ekologik bilimlar yuzaki shakllanib, amaliy ko‘nikmalar yetarli darajada rivojlanmaydi.

Xulosalar

Tadqiqot natijalari asosida shuni xulosa qilish mumkinki, maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik tarbiyani shakllantirishda tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi



eng muhim pedagogik omillardan biri hisoblanadi. Oila va ta'lim muassasasi o'rtasidagi uzviy hamkorlik bolalarda tabiatga qiziqish, ekologik tasavvurlar, bilim va amaliy ko'nikmalarning samarali shakllanishini ta'minlaydi. Ayniqsa, bolalik davri ekologik ong va ekologik madaniyatni rivojlantirish uchun eng qulay davr bo'lib, bu jarayonda kattalarning shaxsiy namunasi va pedagogik ta'siri hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ota-onalar bolalar bilan birgalikda tabiatni kuzatish, o'simliklarni parvarish qilish va hayvonlarga g'amxo'rlik qilish kabi faoliyatlarda ishtirok etganda, bolalarda ekologik bilimlar tezroq va mustahkam shakllanadi. Shu bilan birga, tarbiyachi tomonidan tashkil etilgan ekologik mashg'ulotlar va amaliy faoliyatlar bolalarning bilish jarayonlarini faollashtirib, ularning tabiatga nisbatan ijobiy hissiy munosabatini kuchaytiradi. Demak, ekologik tarbiya jarayonida hissiy-emotsional ta'sir, ko'rgazmalilik va amaliy faoliyatning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari ota-onalarning ekologik tarbiya borasidagi bilim va ko'nikmalarini oshirish zarurligini ko'rsatdi. Chunki ayrim oilalarda ekologik tarbiya tizimli yo'lga qo'yilmaganligi bolalarning ekologik tasavvurlari to'liq shakllanmasligiga sabab bo'ladi. Shu bois maktabgacha ta'lim muassasalari tomonidan ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish, ularni ekologik tarbiya jarayoniga faol jalb etish muhim vazifa hisoblanadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, tarbiyachi va ota-onalar hamkorligi asosida tashkil etilgan ekologik tarbiya bolalarda tabiatga nisbatan ongli, mas'uliyatli va ehtiyotkorona munosabatni shakllantiradi, ekologik madaniyatni rivojlantiradi hamda kelajak avlodning barqaror rivojlanishga hissa qo'shuvchi shaxs bo'lib yetishishiga zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.



2. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risidagi normativ-huquqiy hujjatlar to‘plami. – Toshkent, 2021.
3. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022.
4. O‘zbekiston Respublikasi ekologik ta’lim va tarbiya konsepsiyasi. – Toshkent, 2020.
5. Lev Vygotsky. “Tafakkur va nutq”. – Moskva, 1934.
6. Jean Piaget. “Bola tafakkurining rivojlanishi”. – Parij, 1950.
7. Alexander Leontiev. Faoliyat nazariyasi asoslari. – Moskva, 1975.
8. Sergey Rubinshteyn. Umumiy psixologiya asoslari. – Moskva, 1940.
9. Maktabgacha pedagogika. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘qituvchi, 2022.
10. Bolalar psixologiyasi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2021.
11. Ekologik tarbiya metodikasi. – Toshkent, 2023.
12. Maktabgacha ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent, 2022.
13. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent, 2021.
14. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari. – Toshkent, 2023.
15. Oila va maktabgacha ta’lim hamkorligi metodikasi. – Toshkent, 2024.